

[LEVO TOLSTOJAUS PRISIKĖLIMAS]

Praėjus daugiau kaip trims dešimtims metų po *Karo ir taikos* pasirodymo ir daugiau kaip dviem dešimtims – po *Annos Kareninos*, Tolstojus 1899 metais *Nivos* žurnale spausdina savo *Prisikėlimą*. Tas jo romanas, palyginus su dviem anais, be abejo, yra antraeilis kūrinys. Tačiau klystume manydami, kad *Prisikėlimas* meniniu atžvilgiu yra žymiai silpnesnis už anuos du romanus tik dėl to, kad jis sukurtas seno rašytojo (1899 metais Tolstojus turėjo per septyniasdešimt), žmogaus, kurio talentas dėl senatvės sumenkėjo. Čia daugiau lemiamos reikšmės turi tai, kad *Prisikėlime* kalba ne tiek Tolstojus menininkas, kiek Tolstojus moralistas.

To meto savo pažiūras į meną Tolstojus išdėstė traktate *Ob iskusstvie*, kuriame jis neigia Šekspyro, Rafaelio, Beethoveno meną, skelbdamas, jog „juo daugiau mes atsiduodame grožiui, juo labiau tolstame nuo gėrio“.

Tad visai nenuostabu, kad rašytojas *Prisikėlime* labai daug dėmesio kreipia į savo idėjų skelbimą ir mažiau besirūpina kūrinio meniškumu.

L.N. Tolstoj, *Prisikėlimas*: Romanas, d. I–III, vertė St. Češūnas, Kaunas: Sakalas, 1937–1938, 309+260+140 p.

Svarbiausias romano veikėjas – Dimitrijus Nechliudovas. Jis, būdamas jaunu karininku, viešėjo pas savo tetules dvare, čia suviliojo jų auklėtinę kambarinę Katiušą ir išvažiavo. Po kelių mėnesių Katiušą pasijunta besanti nėščia. Ji susipyksta su savo šeiminkėmis, išeina iš jų ir pagimdo berniuką, kuris netrukus miršta. Katiušą pasidaro tarnaitė, pakeičia kelis šeiminkus, tačiau visur prie jos kimba vyrai, visur kyla skandalai, ir ją iš visur išvaro. Pagaliau ji tampa prostitute, pakeičia dvejus viešuosius namus. Kartą vienam savo „svečiui“, pirkliui Smelkovui, ji įpila į konjaką gautų iš viešbučio tarno migdomųjų miltelių, kurie vėliau pasirodo buvę nuodai ir nuo kurių pirklys miršta. Katiušą teisiama. Atsitiktinai tame pat teismo posėdy, kuriame svarstoma jos byla, prisiekusiuoju dalyvauja ir Nechliudovas, kuris savo pasielgimu pastūmėjo ją žengti tuo nelaimingu gyvenimo keliu. Prisiekusieji į teismo klausimą atsako Katiušą esant vertą pasigailėjimo, tačiau per neapdairumą užmiršta pažymėti, kad ji neketinusi pirklio nužudyti. Dėl to jų neapsižiūrėjimo Katiušą pasmerkiama ketveriems metams katorgos. Nechliudovas samdo advokatus, daro žygių teismo sprendimui pakeisti ar sušvelninti, tačiau veltui: ji siunčiama į katorgą. Paskui ją važiuoja Nechliudovas. Pakeliui gaunama žinia, jog caro malonės aktu katorga pakeičiama įkurdinimu (*poselenije*) netolimose Sibiro vietose. Nechliudovas siūlosi vesti Katiušą ir apsigyventi kartu su ja, tačiau ji, nenorėdama, kad jis vargtų Sibire, nepriima jo pasiūlymo, ketindama ištekėti už politinio kalinio Simonsono.

Nechliudovui, kuris, sekdamas paskui Katiušą, ėmė skaityti evangeliją, „prasadėjo visai naujas gyvenimas, ne tiek dėl to, kad jis įžengė į naujas gyvenimo aplinkybes, o dėl to, kad visa, kas jam atsitikdavo nuo to karto, gaudavo jam visai kitokią nekaip pirma reikšmę“. Tuo baigiasi romanas.

Iš turinio atpasakojimo, manau, paaiškėjo, kad *Prisikėlime* nagrinėjamos moralinio pobūdžio problemos ir kad Nechliudovo dvasios persilaužimas įvyko po visos eilės klaidžiojimų, svarstymų ir abejojimų.

Nechliudovui Tolstojus pavedė propaguoti savo socialines ir religines pažiūras. Tolstojui rūpėjo parodyti, kaip „gyvuliškas žmogus“, ieškąs laimės tik sau, virsta „dvasišku žmogumi“, kurio gėris yra drauge ir kitų žmonių laimė. Tolstojus nori mus įtikinti, kad „pasiaukojimas dėl moralinių reikalavimų yra aukštesnis dvasios malonumas“.

Kaip jau minėjome, dėl romano tendencijos geroi nukenčia jo meniškumas. Tatai neabejotinai žymu ir charakterių piešinys: Nechliudovas su visais savo moraliniais svarstymais išėjo blyškoka, vienusišką, o Katiušą – buvusi prostitutė – iškelta ant pjedestalo, pernelyg idealizuota.

Nežiūrint į visus *Prisikėlimo* trūkumus, veikale žymu *Karo ir taikos* autoriaus ranka, ir tas tendencingas Tolstojaus romanas neabejotinai praneša bet kurio antraeilio rašytojo pirmąją veiklą. Ir čia Tolstojus dažnai pasirodo besąs įvairiausių sluoksnių žmonių (diduomenės, kaimiečių, katorgininkų...) didelis sielos žinovas.

Romanas turi ir satyros bruožų: jame negailestingai vaizduojamos aukštosios visuomenės ir teismo sferos. Kai kurios *Prisikėlimo* vietos (pavyzdžiui, Katiušos bėgimas naktį paskui traukinį, kuriuo važiuoja Nechliudovas) yra stačiai šedevrai.

Dabar pažiūrėkime, kaip atliktas patsai vertimas. Visų pirma, lyginant jį su originalu, tenka pastebėti, kad jis gana tikslus. Češūnas, matyt, nepriklauso prie tų vertėjų, kurie rusų sakinių: „Kogda kniaz' podjechal k zamku, lošad' byla vsia v myle“ verčia – „Kunigaikščiui prijojus prie spynos, arklys buvo visas muilinas“. Tačiau ir *Prisikėlimo* vertime randame neapsižiūrėjimų ir netikslumų, kuriuos čia pasi-stengsime išskirti.

„V pervych čislach *ijunia*“ išversta „*liepos* pirmomis dienomis“ (d. II, p. 5; turėtų būti: *birželio*); o „na *lievoj rukie* kirpičnaja izba budet“ – „*dešinėj* bus mūrinė troba“ (d. II, p. 21; turėtų būti: *kairėj*). Kadangi kitų stambių klaidų vertime neteko pastebėti, tai reikia manyti, kad šios dvi bus atsiradusios per neapdairumą. Tačiau klaidos, šiaip ar taip, lieka klaidomis.

Mažesnių netikslumų vertime randame gana daug. Pavyzdžiui, „eto obraščionnoje na nejo vni-manije“ be reikalo verčiama „tas žiūrėjimas“ (d. I, p. 10). Juk kas kita žiūrėjimas, o kas kita – atkreiptas dėmesys. „Vidnievšijsia v okonce glaz“ yra akis, kuri buvo matyti langelyje, o anaipol ne „spoksojusi... akis“ (d. I, p. 9). „Pokačivali golovami i *dumali*“ kažkodėl verčiama „kraipė galvas ir *sakė sau*“ (d. I, p. 9). Jei būtų išversta „manė“, tai nebūtų nutolta nuo originalo ir būtų išvengta dviejų *sa* susidūrimo.

Perskaite sakinį: „...ėmė taisyti greta Misios nepaliestą parengimą, apdengtą sumaniai *sudaryta* krakmolyta servetėle“ (d. I, p. 143), negalime suprasti, ką reiškia toji „sumaniai sudaryta serverėlė“. Originale jokios paslapties nėra, ten pasakyta: „složennoj salfetkoj“, vadinasi, *sulankstyta* servetėle. Tolstojus sako apie girininką, pas kurį tarnavo Katiuša: „...on byl *choziain*, kotoryj mog posylat' jejo, kuda chotel“, o vertime skaitome: „...jis buvo *ūkininkas*, kurs galėjo ją siuntinėti kur tinkamas“ (d. I, p. 13). Nors „choziain“ kartais turi ir „ūkininko“ reikšmę, tačiau šiuo atveju neabejotinai reikėjo versti „šeimininkas“. Visų pirma – Tolstojus nė žodžiu neužsimena apie girininko žemę ar ūkį; be to, iš antros sakinio dalies („kurs galėjo ją siuntinėti“) aišku, kad čia turima galvoj šeimininko (girininko, kaip samdytojo) ir tarnaitės (Katiušos, kaip samdinės) santykis. Netenka abejoti, kad skaitytojas nesupras, ką reiškia pasakymas: „kunigaikštienė buvo pabaigusi savo labai *leinus* ir labai maistingus pietus“ (d. I, p. 148); nežinia taip pat, kaip suprasti posakį: „ji taip *leinau* jaučia“ (d. III, p. 76). Originale randame: „*utončennyj obed*“ ir „*tonko čuvstvujet*“. Lietuviškame vertime tas „leinas“, kuris paprastai vartojamas plonumo, lankstumo sąvokai reikšti, lieka visai nesuprantamas. Čia negalima buvo išsiversti be „rafinuoto“ ir „subtilaus“.

Vertime yra ir daugiau netikslumų, tačiau visų jų čia, žinoma, negalime iškelti. Skaitydami vertimą, užtinkame ir stiliaus nelygumų, kuriuos vertėjas galėjo lengvai pašalinti. Imkime kad ir sakinį: „Čia

tai ir nauja, ir keista *tai* girdėti iš jūsų“ (d. II, p. 201). Antras „tai“ daro sakinį nesklaidų. Nežinia, kam jis čia įkištas, juo labiau kad ir originale jo nėra. Kitoj vietoj skaitome: „...palydovas *rakino raktu antrankių spyną* ir ėmė juos. Antras rinko *antrankius*“ (d. II, p. 229). Išskirtuose žodžiuose susiduria *rak*, *rank*, *tra* ir sukelia nemalonų garsinį efektą.

Vertėjas nepakankamai dėmesio skiria kableliams. Daugelyje vietų jų trūksta. Pavyzdžiui: „Išėjus Kartinkinui ir Bočkovai[,] ji pasiliko...“ (d. I, p. 135); „ji nebeverkė[,] tik kukčiojo“ (d. I, p. 135); „...į kažin kokį kambarį, tur būt[,] kokio teisėjo kabineta“ (d. I, p. 139); „...tuos, kurie[,] jos nuomone[,] bent kuo skyrėsi iš daugumo“ (d. I, p. 146); „matyt[,] ėjo žodžių turniras“ (d. II, p. 16); „kitą dieną naminė sutartis buvo pasirašyta[,] ir Nechliudovas... išvažiavo į stotį“ (d. II, p. 18). Visi kableliai, čia mano padėti skliaustuose, vertėjo praleisti.

Nežinia, kodėl vertime visur (keliasdešimt kartų) rašoma „karidorius“, o ne „koridorius“ (I daly vien 7-ame puslapyje penkis kartus; be to, 6, 8, 9, 135, 138 puslapyje ir visur kitur).

Tiek dėl vertimo trūkumų. Žymios jų dalies, kiek stropiau padirbėjus, buvo nesunku išvengti.

Apskritai imant, darbas atliktas sąžiningai. Vertėjas neblogai moka rusų kalbą, niekur nedaro pasibaisėtinų klaidų (kuriomis mirgėte mirga daugelis mūsų vertimų). Labai svarbu ir tai, kad Češūnas nieko nepraleidžia ir nieko neprideda nuo savęs, – vadinasi, visur skaitome autorių, o ne kokius nors prasimanymus (ši vertėjo dorybė yra didesnė negu

kitiems gali atrodyti). Nežiūrint į kai kuriuos vertimo trūkumus, Češūnas davė mums tikrą, nesufalsifikuotą Tolstojų.

„Sakalas“ „Klasikų bibliotekos“ serijoje vertimą tinkamai išleido (klasiškai paprastas dailininko A. Šepečio viršelis, švari spauda, geras popierius).

[1938]